

n kunt maken, en bij

n waarbij makkelijk

ist niet of moeilijk

elden, een lijdende
n.

woord *dit*: “verwij-
er bevindt”. Paral-
aan dat zich niet in
de volgende situa-

aalde plaatsen op
eren”). Hieronder

48. O ja?!

Opgave en uitwerking: M. de Vaan en T. van der Wouden, TO 2008

Vergelijk de volgende zinnen, en bedenk in wat voor gesprekssituaties ze voor zouden kunnen komen:

1. *O ja, dat zei je, ja.*
2. *O ja, ik heb wat vergeten, die gebakken geitenkaas.*
3. *O ja, dat is waar ook!*
4. *O ja, kun jij even het vuilnis buiten zetten?*

5. *O ja, de kinderen slapen vanavond bij oma.*

6. *O ja, die is tandarts geworden, toch?*

7. *O ja, nu herken ik het weer.*

8. *O ja, dat achterlicht: het doet het weer.*

► 1. Verdeel de acht zinnen in twee gelijke groepen, die onderscheiden worden door de betekenis van *o ja*.

► 2. Beschrijf de functie van *o ja* in beide gevallen.

► 3. In welke groep zou je in plaats van *o ja* ook alleen *o* kunnen gebruiken, en in welke groep alleen *ja*? Wat kun je op grond daarvan over de afzonderlijke betekenis van *o* en *ja* concluderen?

► 4. Het Nederlands kent nog minstens een andere gebruikswijze van *o ja*, namelijk in: *O ja*? Geef een voorbeeld van een situatie waarin dit gebruikt wordt, en leg uit, wat *o ja* hierin betekent.

► 5. Kun je uit het *O ja*? uit vraag 4 ook iets concluderen over de afzonderlijke betekenis van *o* en *ja* in zin 1 tot en met 8?

48. O ja?!

Vraag 1.

De eerste deelvraag was deze acht zinnen op grond van de betekenis te verdelen in twee gelijke groepen. Het juiste antwoord is (de argumentatie volgt zo meteen):

Groep 1: 1, 3, 6, 7

Groep 2: 2, 4, 5, 8

Sommige deelnemers kwamen met een indeling 1, 3, 6, 8 enerzijds en 2, 4, 5, 7 anderzijds: in de eerste groep daarvan wordt *o ja* immers gevolgd door een aanwijzend voornaamwoord, in de tweede groep is dat niet het geval. Dat is taalkundig slim bedacht, maar geen kwestie van *betekenis*, dus fout gezien de formulering van de vraag. Ook de indeling 1, 2, 4, 7 (eerste of tweede persoon) versus 3, 5, 6, 8 (derde persoon) getuigt van taalkundig inzicht, maar moet om dezelfde reden worden afgekeurd.

Vraag 2.

Ter inleiding van het antwoord volgt eerst een beetje theorie. In de traditionele terminologie heet *o ja* een 'tussenwerpsel' (Lat. *interjectie*). De categorie tussenwerpsels is een bonte verzameling woorden en uitdrukkingen die, doorgaans buiten het eigenlijke zinsverband, in een zin of uiting kunnen voorkomen: van vloeken en dergelijke die de emotie van de spreker verwoorden tot *uh* dat je onder meer kunt gebruiken om even je gedachten te ordenen zonder dat je een stilte laat vallen die je gesprekspartner zou kunnen aangrijpen om het woord te nemen. Een relevante subcategorie van de tussenwerpsels wordt gevormd door de *tekstpartikels* (Eng. *discourse particles*). Tekstpartikels structureren de tekst en geven aanwijzingen voor de interpretatie. Een duidelijk voorbeeld is het woordje *kortom* dat de spreker kan gebruiken om aan de hoorder de boodschap over te brengen: "Let op dit is een samenvatting". Illustratief is ook het verschil tussen *hoor* en *hè* aan het eind van een zin. Beschouw de volgende twee zinnetjes:

Je moet goed opletten hoor!

Je moet goed opletten hè?

Volgens de Neerlandicus Robert Kirsner betekent *hoor* zoveel als '(Ik ben de baas en) ik heb gelijk', en finaal *hè* 'Wil je me alsjeblieft gelijk geven?'

De combinatie *o ja* moet ook als een tekstpartikel worden geanalyseerd, en dan, om het moeilijk te maken, nog wel als eentje met (ten minste) twee betekenissen. *O ja* 1, zoals aangetroffen in de voorbeelden van groep 1, drukt instemming uit, en is een (inleiding op een) reactie op een uiting van de gesprekspartner; *o ja* 2 daarentegen zegt: hier komt een nieuw onderwerp, en is te zien als een zelfstandige actie van de spreker.

Vraag 3.

O ja 1 is t

o (of *trou*

je zeggen

Vraag 4.

– *Ik ga mo*

– *O ja? Wa*

O ja? druk

verbazing i

taat:

– *Ik ga van*

– *O ja? Ik o*

Vraag 5.

O ja? kun j

tonatie. Vra

Bijvoorbeel

– *Morgen?*

– *Ja, Morge*

De combina

noemen we

49. Middeln

De vertaling

1. Men zal o

2. *S.* Goed g

len. Het maal

3. Al zou ik o

zonde zou vre

4. Enkelen va

5. Want zij le

gewin zoeken

6. Hij gebood

kommeren om

7. Als je goed

niet om wat ie

8. Want de an

mij koud."

Vraag 3.

O ja 1 is te vervangen door *ja* (of *inderdaad*, *zeker*, ...), *o ja* 2 is te vervangen door *o* (of *trouwens*, *overigens*, ...). Als je de betekenis van *o ja* wilt ontrafelen, dan kun je zeggen dat *ja* bevestigend is en *o* aankondigend.

Vraag 4.

– *Ik ga morgen naar Katwijk.*

– *O ja? Wat ga je daar doen dan?*

O ja? drukt verbazing uit – de spreker wordt geconfronteerd met een nieuw feit. Die verbazing kan overigens ook gespeeld zijn – met ironie of zelfs sarcasme als resultaat:

– *Ik ga vanavond naar de disco.*

– *O ja? Ik dacht het niet!*

Vraag 5.

O ja? kun je analyseren als *o ja* 1 (instemmende reactie) gecombineerd met vraagintonatie. Vraagintonatie drukt twijfel uit over de boodschap en vraagt bevestiging.

Bijvoorbeeld:

– *Morgen?*

– *Ja, Morgen!*

De combinatie van instemming (*o ja* 1: ja dat is zo) en twijfel (? : is het echt zo?) noemen we verbazing.

49. Middelnederlands roeken

De vertaling van de Middelnederlandse zinnen is:

1. Men zal ons zelfs vervloeken, maar zo'n vermaning kan ons weinig schelen.
2. *S.* Goed gezelschap, wat gaan wij doen? *G.* Dansen of springen, dobbelen of spelen. Het maakt mij niet uit, als ik het ei der vreugde maar mag pellen.
3. Al zou ik de bittere dood sterven, het zou mij niets uitmaken, als ik niet God en de zonde zou vrezen.
4. Enkelen van hen gaven niet om zijn boden, en enkelen sloegen zijn boden dood.
5. Want zij letten op niemand en bekommeren zich om niemand, tenzij zij hun eigen gewin zoeken.
6. Hij gebood hem een vrouw te zoeken die mooi was, hij gebood zich niet te bekommeren om de prijs: hij wilde haar wel in zilver en in goud betalen.
7. Als je goed doet, zwijg daarover en dan zul je Gods lof hebben! Bekommer je ook niet om wat iemand zachtjes fluisteren kan!
8. Want de angst zegt tegen de mens: "Jij zult sterven." Troost antwoordt: "Het laat mij koud."